

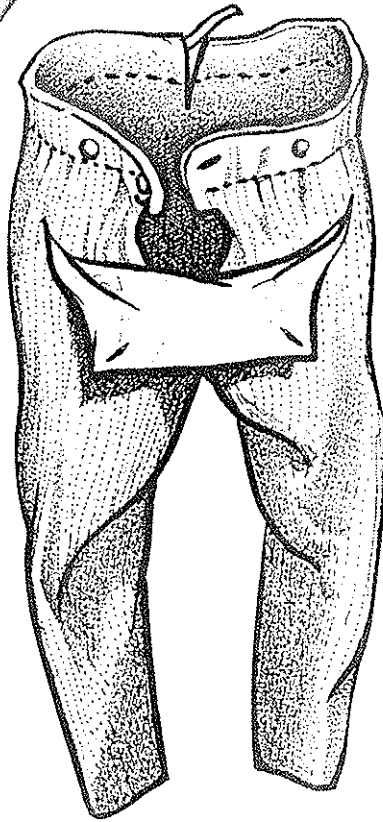
Voortrekkerlewe . Carstens & Grobbelaar

p. 45 - Figure
p. 50 Blood river
p. 53 A.P.T.
p. 60 Ox wagn.
p. 68 Heer Dom De laup
p. 85
p. 107-8
p. 110
p. 162 vake bottle

VOORTREKKERLEWE

Rhe Carstens · Pieter W. Grobbelaar

Die «dopper».

Kommandant Hans (Dons) de Lange (Nasering van 'n ou voorstelling deur J. Volgraaf).

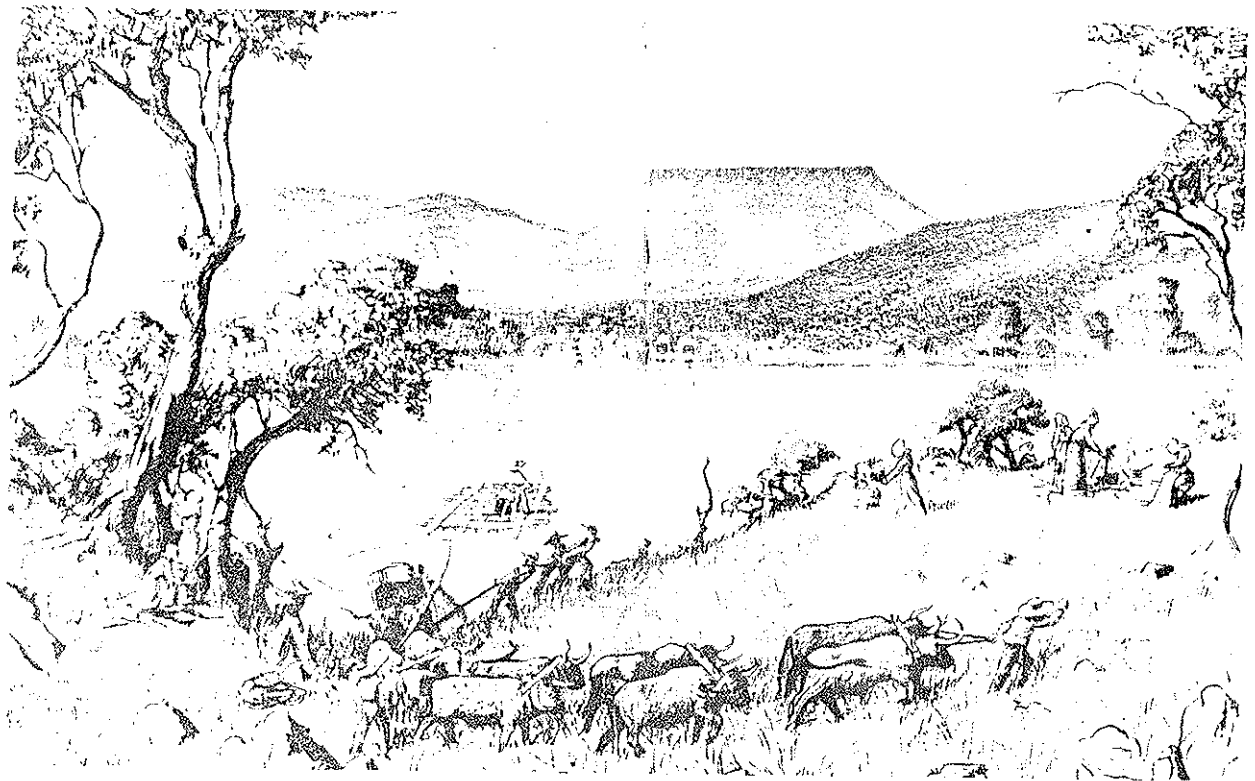

kom het. Blou nanking – nanking: nanking is 'n sterk en duursame katoenstof met 'n blou of rooi strepie of heeltemal bruin, is deur die “Doppers” as baadjies gedra. Die duffelse stof was meestal vaal of bruin van kleur. Dit is baie vir bo- en onderbaadjies gebruik. Molvel was meer algemeen as ferweel. Leer vir klere was lyn gebrei en amper so sag soos doek. Dit kon nie maklik gewas word nie en is skoon gehou deur by suurdemoensap of suurvye te gebruik. 'n Leerbroek was gewoonlik kort sodat dit nie in die gras sou nat en dus hard word nie. Soms is die gebreide vel van 'n

kalfie met die bout of wit getekende haarkant na buite vir 'n onderbaadjie gebruik, maar dit was seldsaam.

Baie min word in die bromme oor die kinders se voorkoms en klere geskryf, maar uit voorbeelde wat behou gebly het, weet ons dat hul klere baie soos dié van die volwassenes gelyk het. Die rokke van dogters is net soos dié van hul moeders gemak en het ook tot op die voete gereik. Hulle is streng berispe of getug as hulle die klere vuil gesmeer of geskeur het.

Wat die seuns betref, sien ons dat hulle heel dikwels velbroeke gedra het totdat hulle in die huwelik getree het.

De ontbrekende paard met vee, die de trek van De Oude afbeveeging de A. en L. Oude.

De trek van De Oude afbeveeging de A. en L. Oude. De trek van De Oude afbeveeging de A. en L. Oude. De trek van De Oude afbeveeging de A. en L. Oude.

Tregardt en Van Rensburg se waspo-
re het al diep die binneland in gele toe
die groot verhuising van die "Emi-
granten", soos hulle aanvanklik be-
kend sou staan, begin het. Van die
verskillende plase af het hulle eers na
sentrale punte beweeg. Soos die Voor-
trekker J. H. Hattingh, lid van die
Potgieter-trek, dit later beskryf het:
"Toen alles gereed was, werden de
wagens ingespannen, ende beesten,
paarden, schapen, ens., bijelkaar ge-
maakt. Men trok echter met weinig of
geheel zonder volk, zodat de vrouwen
en kinderen 't klein vee moesten aan-
jagen, de zonen moesten de paarden
en beesten aanjagen, en waren er geen
zonen, dan waren de grote meisjes
van 12 tot 20 jaren verplicht om dit
ook te doen. Sommige meisjes moes-
ten als leider gaan, sommige vrouwen
als drijvers, terwijl andere wagens ge-
heel zonder leider waren. Op die ma-
nier moest men nu trekken tot op 'n
besproken plek, waar alle leden van
de trek bijelkaar moesten komen, om
van daar 'n lange rij van wagens te
maken, ten einde in tijd van nood elk-
aar te kunnen helpen."

Van hier af het hulle verder na die
grens van die Kolonie getrek. "Zo

ging 't dag voor dag, zonder echter
veel te vorderen, aangezien 't vee niet
zo ver kon lopen zonder schade te krij-
gen, en de vrouwen en kinderen die 't
aanjagen vermoed werden van dit
voor hen ongewoon werk. Sommige
dagen moest men op een plek blijven
staan met de wagens, opdat de man-
nen konden rijden om paarden, vee,
enz. op te zoeken die achtergebleven
waren. Eindelijk kwam men toch aan
Grootrivier of Oranjerivier, maar hier
ondervonden ze 'n grote teleurstelling
doordat de rivier vol was, want 't was
zomer, de tijd der zware regens. De
trekmensen hielden nu 'n kleine bij-
eenkomst, om 'n plan te maken de ri-
vier door te gaan."

Aandoenlik teken hy hul oortog oor
die rivier: "Gelukkig stonden er grote
wilgebomen langs de rivier, welke nu
afgekapt en tot 'n vlot gemaakt wer-
den. Hierop werden de wagens - na-
dat zij afgeladen waren, - overge-
bracht; daarna de vrachten en dan 't
kleine vee dat niet kon zwemmen,
Van de beesten en paarden zwommen
partij door.

"Eindelijk werk 'n gedeelte vrou-
wen, wier wagens overkant waren,
ook op 't vlot gebracht om over te

ders en twaalf bruin diensbodes om die lewe gebring.

Ons lees verder dat ná die Slag van Vegkop die blanke kinders en die bruinmense die dooie swartes rondom die laer weggesleep het deur 'n riem om die nek van die lyk te sit. Aan die riem was daar een of meer "jukkie" waaraan hulle getrek het.

Tydens Retief se laaste besoek aan Dingane was daar sewentig blankes en dertig gewapende bruin agterryers in sy kommando. Met die aanval by die Bloukrans- en Boesmansrivier wat daarop gevolg het, is ongeveer driehonderd blanke mans, vroue en kinders en daarbenewens ontrent tweehonderd gekleurdes om die lewe gebring.

Dit blyk dat van die voormalige slawe saam met hul eenaars op trek was. Die slawe is in Des. 1834 voorlopig vrygestel, maar moes daarna nog vier jaar as ingeboektes, die sg. "apprentices" of apprentjies, by hul meesters in diens bly. Smit skryf op 5 Nov. 1838 dat veldk. Gideon Joubert uit die Kolonie in die laer aangekom het om ondersoek in te stel of die apprentjies nie wou terugkeer na die Kolonie nie, en of hulle nie teen hul sin gedwing is om op trek te gaan nie. Twee dae daarna het die apprentjies voor Joubert verskyn. Behalwe ses, het almal verklaar dat hulle goed behandel is deur hul eenaars, dat hulle vrywillig saamgegaan het en nie na die Kolonie wou terugkeer nie.

Uit die geskrie kry ons 'n mooi beeld van Retief en sy volgelinge se houding t.o.v. die gekleurdes in die algemeen. In Julie 1837 vaardig Retief by die volgende instruksies uit, soos Preller dit weergee: "Die kommandant en sy veldkornette sal die mees molike sorg dra dat geen bediende, van welke klas of kleur ook, mishandel word; en hy sal verplig wees om sonder versuim die skuldige persone aan te gee, sonder enige onderskeid, opdat hul gestraf kan word ooreenkomstig die betreffende wette.

"Die kommandant sal ook sorg dra dat niemand deur geweld besit neem van die kinders van Boesmans of ander inboorlingstamme, dat niemand hulle op enige onwettige manier vang nie, hulle nie wegneem van hul ouers of famielie nie, en hulle ook nie in sy besit hou nie. Enigeen wat hom skuldig maak, sal 'n boete betaal van nie

39
R 14/30

To the Hon. Secy of the Interior
Retief

With pleasure I acknowledge your kind letter and justice with regard to my cattle taken by you from Moselkooten. I thank you concerning the sheep, that you so cheerfully offered to return them; but I wish you to retain them for your own service and benefit. That was of my cattle, at your camp, were taken away.

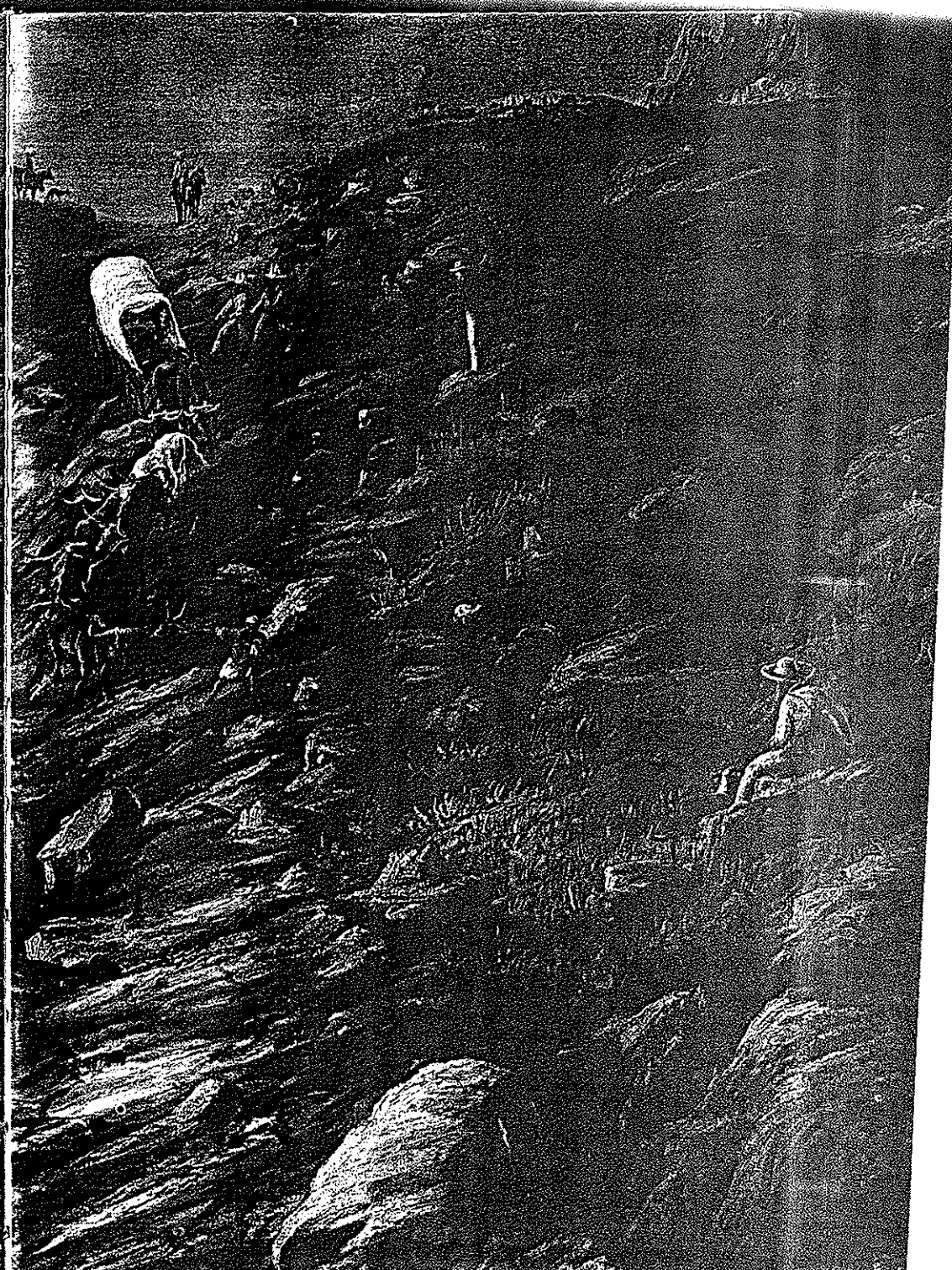
The Moselkooten I believe, because I have been in your cattle at different Villages, but never saw you there one of my own, Moselkooten, I have no doubt, are taken for he can not but think & feel that I shall punish it very severely. Already am I much grieved that I have been glad to fill so many of his people who only expected the promised orders. What has now happened to those I do not believe that the almighty & all knowing God I much longer to think from God's great things, who do such things as we are not able to do.

I am very sorry to hear that you are not supported long to live. And if you wish to hear more fully how God treats such wicked things, you can enquire of all the Missionaries in your country. You can believe what the teachers tell you concerning God & his government over the world. In regard to these things I must advise the King frequently to these gentlemen who wish to teach God's word; for they will inform him with what great power God has governed & still governs all earth. Hence I assure the King that it is a good thing for him, if I have allowed these things to be done in your country. I assure the King that these things have come to you because God has put it into their hearts to do it. I can show you out of the Bible that what I said was no a friend. I must impress on your mind this solemnly, that all, whether white or black, who will not hear me, will be punished. These gentlemen have been your country, or for your sake. We must do it.

6. DIE TREKKER EN SY WA

Die kakebrenna was die Trekkers se vermaaste vervoermiddel. Wat hierdie wa sy naam besorg het, was die twee lere aan weerskante onderkant die tent, wat die vorm van die indeskakebren van 'n bees of perd gehad het.

Die wa was van 12 tot 15 voet lank, ongeveer 3 tot 3,5 voet wyd, en die hoogte van die bakkplank tot aan die bokant van die tent ongeveer 5,5 voet. Die wa is van stink-, geel- of ysterhout gemaak, die spake van aspeenhout en die rollings van eik- of rooipechhout.

Waspore in die rotse uitgetrap.

Oordrewe voorstelling van die moeilike passe wat soms met die ossewa aangedurf moes word (C. C. Michell).

Feitlik al die waens se tente was rond, maar Retief se twee waens het plat tente gehad, en die raamwerk was met wit seile oorgetrek. Ook Maritz het van hierdie platboog- of kaptente gehad. Die voor- en agterboë van die tent is met gras toegeveg sodat die seil nie gou kon deurskaaf nie. Die tent het feitlik die hele lengte van die wa in beslag geneem. In die tent self was 'n riempieskatel met 'n matras, en dit was die verblyfplek van die vroue en kleiner kinders as die trekgeselskap op reis was.

Die wiele was kommetjiewiele, so genoem omdat die speke skuins in die naaf gevoeg is en dus die vorm van 'n kommetjie aangeneem het. Hierdie vorm was noodsaaklik om te verhoed dat die wa omslaan. Die wamakers het die wiele gewoonlik rooi en die leerbome groen geverf.

Op die wa self was min bēreplek. Om vir hierdie gebrek aan ruimte te vergoed, is agter die wa 'n trap gemaak. Dit is gebruik om op die wa te klim, 'n hoenderhok daaraan op te hang, en ook as bēreplek vir potte, roosters, ens.

Met die trekkery is baie probleme ondervind. By die Tregardt-trek lees ons verskeie kere dat die mans besig was om pad te maak. Die vroue en kinders het dikwels hand bygesit met dié werk, en die vroue het die mans aangespoor om dit vinniger af te handel. Tregardt het ook die swartes probeer oorhaal om te help in ruil vir vee of iets anders. Hy skryf: "Ben wij ge-

gaan om de pad door te kappen. Omtrint middag kwam ouw Botha en Jan, had geen weg gevonden, en de poord had zij ook niet gezien; moes de andere dag gezien worden (. . .). Ik zei dat Pieta zeg, dat daar niets door ken (kan) als de water en de ongedier-te (. . .). Ouwe Botha zei, dat wij ons hier zal doot werken, dat wij liever na een ander plaatsje of klooffie moet kijken. Ik vraag waar wij die vinden zal; zoo ver als wij die rivier af komten (kan) wij bij de bergh niet komen, en hoe ver is ik en Jan de rivier af geweest. Als wij nu verder zoeken moet als wij weet dat niet te vinden is, kan wij liever die pad maken: is wij aan die werk gebleven. Die avond had wij de bosse door gekapt."¹

Hul trek oor die Drakensberge na Mosambiek was lank en moeilik. Tregardt-hulle het die berg aan die brand gestee om die trek te vergemaklik. Dit het egter veroorsaak dat daar byna geen weiding vir die vee bo-op die berg was nie. Die waens is een vir een die berg opgeneem, elk met twintig osse voorgespan. Baie van die osse het egter steeks geweier om te loop. Die trek die berg op was uitputtend, maar met die afgaan het die eintlike probleme begin. Die berg was aan die seekant so steil en onbegaanbaar dat dit onmoontlik gelyk het om daar met 'n wa en osse af te kom. Carolus het later vertel: "Op drie plekke langs die berg was dit te skuins om 'n wa oor te laat, en moes vir die wiele aan die bokant 'n voortjie uitgegraaf word om die wa